

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. VIII. De lectione pueri.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

Hic enim usus est literarum, ut custodiant voces, & velut depositum reddant legentibus. itaque id exprimere debent, quod dicturi sumus. ² Hæ fere sunt emendate loquendi scribendique partes: duas reliquas, significanter ornateque dicendi, non equidem grammaticis aufero: sed cum mihi officia Rhetoris supersint, majori operi reservo. Redit autem illa cogitatio, quosdam fore, qui ³ hæc quæ diximus, parva nimium, & impedimenta quoque majus aliquid agendi, putent. Nec ipse ad extremam usque anxietatem, & ineptas cavillationes descendendum, atque his ingenia concidi & comminui credo. Sed nihil ex grammatica nocuerit, nisi quod supervacuum est. An ideo minor est M. Tullius orator, quod idem artis hujus diligentissimus fuit, & in filio (ut in epistolis apparet) recte loquendi usquequaque asper quoque exactor? Aut vim C. Cæsaris fregerunt editi *de analogia* libri? Aut ideo minus Messala nitidus, quia quosdam totos libellos non de verbis modo singulis, sed etiam literis dedit? ⁴ Non obstant hæc disciplinæ per illas euntibus, sed circa illas hærentibus.

¹ *Depositum reddant.*] Elegans est metaphora, sumpta à depositariis, quorum fidei res nostras committimus, ut eas postea recipiamus, quemadmodum & literis committimus voces & asser-

vandas damus. *Turneb.*

² *Hæ fere sunt.*] Epilogus. *Idem.*

³ *Hæc quæ.*] Lib.8.

⁴ *Non obstat.*] Claudii epiphonemate hoc caput Fabius. *Turneb.*

C A P. VIII.

De lectione pueri.

¹ Superest lectio, in qua puer ut sciat ubi suspendere spiritum debeat, quo loco versum distinguere, ubi claudatur

Alteram Grammatices partem *Exegeticam* pertractat. ea autem est posita in poetarum enarratione, sed tamen enarrationem præcedit emendata lectio: quocirca ab hac inceptit. Faciunt hic quæ tractantur à Quintil. lib. xi. *de pronuntiatione.* *Turneb.*

¹ *Superest, &c.*] Artes lectionis Victorino & Diomedii. *Accentus*, idest, u-

nuscujusque syllabæ pronuntiandæ in sono qualitas. *Distinctio*, confusarum significationum per plana significatio. *Pronuntiatio*, secundum personas accommodata similitudo. *Modulatio*, concinnati sermonis in jucundiorum dicendi sermonem artificialis flexus in declinabilem auditus formam conversus asperitatis atque imperitiæ vitandæ causa. *Pith.*

E 5

I Quando

datur sensus, unde incipiat, ¹ quando attollenda vel summittenda sit vox, quid quoque flexu, quid lentius, celerius, concitatus, lenius dicendum, demonstrari nisi in opere ipso non potest. Unum est igitur quod in hac parte præcipiam, ut omnia ista facere possit, intelligat. ² Sit autem ³ in primis lectio virilis, & cum suavitate quadam gravis: & non quidem prosæ similis, quia carmen est, & se ⁴ poëta canere testantur: ⁵ non tamen in canticum dissoluta, nec ⁶ plasmate (ut nunc à plerisque fit) effœminata. de quo genere optime C. Cæsarem prætextatum adhuc accepimus dixisse: *Si cantas, male cantas: si legis, cantas.* ⁷ Nec profopœias, ut quibusdam placet, ad comicum morem pronuntiari velim, esse tamen flexum quendam, quo distinguantur ab iis in quibus poëta persona sua utetur. ⁸ Cætera admonitione magna egent: in primis, ut teneræ mentes,

tra-

¹ *Quando attollenda.*] Nihil enim potest deterius esse in lectione, quam *ὀυβῆλια*, quæ est par & æqualis vocis & spiritus intentio. itaque vox interdum flectenda est, interdum erigenda per *ἀρσιν*, interdum submittenda per *ἵεσιν*. Turneb.

² *Sit autem.*] Etsi videbam cuius facile apparere incuria librariorum, dictionem hanc *Poëtarum*, omissam: tamen nolui locum à nobis correctum non suffragantibus exemplaribus ullis, signare. Cæterum *plasma* significat vocis quasi colliquationem apud Persium, ipsum collyrium accipiunt: *Liquido cum plasmate guttur Mobile coluerit.* Camerar.

³ *In primis lectio.*] Poëtarum in primis lect. Vide Cœlium Rhodigin. l. 5. cap. 24.

⁴ *Poëta canere.*] Censorinus ait *metrica* conjunctam esse *metricam*. itaque debemus obscuro quodam cantu carmina pronunciare, non tamen ut cantare videamur: nam & Cic. quoque rhetores Carix & Phrygiæ reprehendit quod in epilogis cantare videantur. Turneb.

⁵ *Non tamen in cantic. diff. nec plas-*

mate.] Hanc vocis mollitudinem, ut minime viro convenientem, acri etiam aceto diluit Persius, in hæc verba: --- *vocem Eliquat & tenero supplantat verba palato.* Vide ibi commentatores. ur & Ludovic. Cresollium vacat. Autum. lib. 3. p. 476. &c. quem consule, & Cœl. Rhodigin. Lect. Antiq. lib. 9. c. 4. & 5. p. 386. &c.

⁶ *Plasmate.*] *Plasma* interpretantur portionem quandam quæ faucium scabritiem tollat, & vocem liquidiorum reddat. Alii pro vocis mollitudine accipiunt, quæ dedita opera sic effingatur. Turneb.

⁷ *Nec profopœias.*] *Profopœias* hinc appellat Fab. cum poëta personis aliis orationem accommodat, nec ex sua persona loquitur. hoc autem fieri solet in poëtico dramático & mixto. Turnebus.

⁸ *Cætera admonitione.*] Jam quinam ex poëris legendi sint docet, nec solum habet eloquentiæ rationem, verum etiam probitatis morum. qua in re Platonem sequitur, qui vel poëtas non legendos putat, vel eos duntaxat qui honesta scribant. Idem.

I Interim

tracturæque altius quicquid rudibus & omnium ignaris infederit, non modo, quæ diferta, sed vel magis quæ honesta sunt, discant: ideoque optime institutum est ut ab *Homero* atque *Virgilio* lectio inciperet: quanquam ad intelligendas eorum virtutes, firmiore iudicio opus esset. sed huic rei superest tempus: neque enim semel legentur. ¹ Interim & sublimitate heroici carminis animus assurgat: & ex magnitudine rerum spiritum ducat, & optimis imbuetur. Utiles *tragædia*. Alunt & *lyrici*: ² si tamen in his non auctores modo, sed etiam partes operis elegeris. Nam & Græci licenter multa, & *Horatium* in quibusdam nolim interpretari. *Elegia* vero, utique quæ amat, & ³ hendecasyllaba, quibus sunt commata ⁴ *Sotadeorum* (nam de *Sotadeis* ne præcipiendum quidem est) amoveantur, si fieri potest: si minus, certe ad firmitus ætatis robur reserventur. *Comædia*, quæ plurimum conferre ad eloquentiam potest, cum per omnes & personas & affectus eat, quem usum in pueris putem, paulo post suo loco dicam. Nam cum mores in tuto fuerint, inter præcipua legenda erit. de *Menandro* loquor: nec tamen excluderim alios. ⁵ Nam Latini quoque auctores afferent utilitatis aliquid. Sed pueris, quæ maxime ingenium alant, atque animum augeant, prælegenda:

¹ *Interim & sublimitate.*] Fabius quoque ait à Poëtis duci in rebus spiritum, in verbis sublimitatem, in affectibus motus omnes, in personis decorum: & his de causis potissimum pueris prælegendos putat. *Idem.*

² *Si tamen in iis.*] *Lyrici* novem sunt apud Græcos, sed cum illi multa lasciva & obscæna scripserint, totos poëtas non putat Fab. legendos, sed locos eorum honestiores.

³ *Hendecasyllaba.*] *Hendecasyllaba* appellantur carmina quæ undecim syllabis constant: sed hoc potissimum nomine complectimur versus Phælecius, quales conscripsit Catullus. *Turneb.*

⁴ *Sotadeorum.*] *Versus Sotadici* cre-

bras habent cæsuras, & in sua vestigia retrorsum recurrunt, efficiuntque vel idem carminis genus vel diversum. horum exempla sunt apud Fabium libro nono. Sunt alii quoque versus *Sotadici trochaici acatalectici*. hi porro omnes res obscænas tractant. *Idem.*

⁵ *Nam Latini quoque.*] Græcus sermo præcedit, Latinus subsequitur. Primum itaque legendi sunt pueris Græci, deinde Latini, atque ex his illi qui amplitudinem habebunt, ut *Epici* & *Tragici*. Fabius quoque poëtas in *novos* & *veteres* dividit: in *novi* plausibiliorem esse fatetur eloquentiam, in *veterebus* castiorem, & majorem quoque dispositionem. *Idem.*

¹ *Oecon-*

genda: cæteris quæ ad eruditionem modo pertinent, longa ætas spatium dabit. Multum autem veteres etiam Latini conferunt, quanquam plerique plus ingenio quam arte valuerunt. in primis copiam verborum, quorum in tragædiis gravitas, in comædiis elegantia, & quidam velut *ἀριστομῆς* inveniri potest. ¹ *Oeconomia* quoque in his diligentior, quam in plerisque novorum erit, qui omnium operum solam virtutem sententias putaverunt. Sanctitas certe, & ut sic dicam, virilitas ab his petenda, quando nos in omnia deliciarum genera vitiaque, dicendi quoque ratione defluximus. ² Denique credamus summis oratoribus, qui veterum poëmata, vel ad fidem caussarum, vel ad ornamentum eloquentiæ assumunt. Nam præcipue quidem apud ³ Ciceronem, frequenter tamen apud Asinium etiam, & cæteros, qui sunt proximi, vidimus *Ennii*, *Accii*, *Pacuvii*, *Lucillii*, *Terentii*, *Cæcili*, & aliorum inferi versus, summa non eruditionis modo gratia, sed etiam jucunditatis: cum poëticis voluptatibus aures ⁴ à forensi asperitate respirent. quibus accedit non mediocris utilitas, cum sententiis eorum velut quibusdam testimoniis, quæ proposuere ⁵ confirmant. Verum priora illa ad pueros magis, hæc sequentia ad robustiores pertinebunt: cum grammatices amor, & usus lectionis, non scholarum temporibus, sed vitæ spatio terminentur. In prælegendo grammaticus & illa quidem minora præstare debet, ut partes orationis reddi sibi soluto versu desideret, & ⁶ pedum proprietates: quæ adeo debent

¹ *Oeconomia.*] *Oeconomia* hujusmodi est rerum distributio, ut omnia inter se quadrent, nec pugnent priora cum posterioribus. à Sulpitio Victore appellatur *dispositio artificiosa*, quæ à consilio poëtæ pendet. *Idem. Oeconomia.*] Id est, ordo & dispositio quædam argumenti. *Camerar.*

² *Denique.*] Probat veteres præferendos novis auctoritate oratorum. *Turneb.*

³ *Ciceronem.*] Pro Cœlio, pro Cor.

Balbo, in Antonium, in Pisonem.

⁴ *A forensi asperitate.*] Petronius: Sic forensibus ministeriis exercitati frequenter ad carminis tranquillitatem tanquam ad portum refugiunt. *Vet. Comm. in Virg. Eclog.* Alfenus Varus licet Jurisconsultus & successor Servii Sulpitii etiam carmina aliqua composuisse dicitur. *Pitbæus.*

⁵ *Confirmant.*] Hac de re libro quinto cap. de exemplis. *Turneb.*

⁶ *Pedum proprietates.*] Per pedum proprie-

debent esse notæ in carminibus, ut etiam in oratoria compositione desiderentur: deprehendatque quæ barbara, quæ impropria, quæ contra legem loquendi sunt posita: non ut ex his utique improbentur poëtæ, (quibus ¹ quia plerunque metro servire coguntur, adeo ignoscitur, ut vitia ipsa aliis in carmine appellationibus nominentur. *metaplasmos* enim, & *schematismos*, & *schemata*, ut dixi, vocamus, ² & laudem virtutis necessitati damus) sed ut commoneat artificialium, & memoriam agitet. Id quoque inter prima rudimenta non inutile, demonstrare quot quæque verba modis intelligenda sint. ³ Circa *glossemata* etiam, id est voces minus usitatas, non ultima ejus professionis diligentia est. Enimvero jam majore cura doceat *tropos* omnes, quibus præcipue non poëma modo, sed etiam oratio ornatur: *schemata* utraque, id est *figuras* quæque *λέξεις*, quæque *διανοίαις* vocantur: quorum ego, sicut troporum tractatum, in eum locum differo, quo mihi de ornatu orationis dicendum erit. Præcipue vero illa infigat animis, quæ in œconomia virtus, quæ in ⁴ decoro rerum: quid personæ cuique convenerit: quid in sensibus laudandum, quid in verbis: ubi copia probabilis, ubi modus. His accedat enarratio historiarum, diligens quidem illa, non tamen usque ad supervacuum laborem occupata. Nam receptas, aut certe claris auctoribus memoratas exposuisse satis est. Persequi quidem

proprietates vel simpliciter intelligit ipsos pedes, vel (quod magis videtur) pedum naturam: nam ex his quidam sunt graviore, ut *spondeus*: quidam celebriores, ut *tribrachus*: quidam humiliores, ut *jambus*. Hoc autem in posterum puero conducet, cum pro horum pedum ratione orationem temperare debuerit. *Idem.*

¹ *Quibus quia.*] Non imputatur poëtis *barbarismus* & *solæcismus*, ac in poëmate *barbarismus* appellatur *metaplasmus* id est, transformatio: *Solæcismus* vero *schematismus*, id est figuratio. *Idem.*

² *Laudem virtutis.*] Supra cap. 5. de

virtutibus & vitiis orationis.

³ *Circa glossemata.*] *Glossis* & *glossemata* appellant Græci voces quasdam reconditas, quæ in communi consuetudine non sunt, egentque interpretatione. inde *glossemataarii* dicuntur, & *glossularii*. Turneb. *Circa glossemata.*] *Glossematicum* quid sit, copiose docet, Cœlius Rhodigin. *Antiq. lectio. l. 13. cap. 4. pag. 752. &c.*

⁴ *Decoro rerum.*] *Decorum* est apta omnium convenientia cum idonea moderatione. ponitur autem tum in rebus, tum in personis. hujus meminit Fabius lib. xi. cap. de apte dicendo. Turneb.

¹ *Nam*

dem quod quisque unquam vel contemptissimorum hominum dixerit, aut nimiae miseriae, aut inanis jactantiae est: & detinet atque obruit ingenia, melius aliis vacatura. Nam qui omnes etiam indignas lectione schedas excutit, anilibus quoque fabulis accommodare operam potest. Atqui pleni sunt ejusmodi impedimentis grammaticorum commentarii, vix ipsis qui composuerunt, satis noti. ¹ Nam *Didymo* quoque, quo nemo plura scripsit, accidisse comperit, ut cum historiae cuidam tanquam vanae repugnaret, ipsius proferretur liber, qui eam continebat. Quod evenit praecipue in fabulosis usque ad deridicula, quaedam etiam pudenda: unde improbissimo cuique pleraque fingendi licentia est, adeo ut de libris totis, & auctoribus, ut succurrit, mentiatur tuto, quia inveniri, qui nunquam fuere, non possunt. Nam in notioribus frequentissime deprehenduntur à curiosis. ² Ex quo mihi inter virtutes grammatici habebitur, *aliqua nescire*.

¹ Nam *Didymo*.] *Didymus* illustris grammaticus, Alexandrinus, Salsamentarii filius, ad Augusti aetatem pervenit. Scripsisse traditur ter mille & quingentos libros. *Idem*.

² Ex quo.] Paradoxum hoc esse videtur, sed tamen verum si recte intelligatur. nam quanquam grammaticus doctissimus esse debet, tamen inanes hujusmodi fabulas & historias cum ignorare satius est. *Idem*.

C A P. IX.

De officio grammatici, & qua primordia
sint dicendi.

15 **E**T finitae quidem sunt partes duae, quas haec professio pollicetur, id est *ratio loquendi*, & *enarratio auctorum*: quarum illam *methodicam*, hanc *historicam* vocant. Adjiciamus tamen eorum curae quaedam dicendi primordia, quibus

BRevis est epilogus superiorum ad renovandam auditoris memoriam. Addit autem Fabius huic professioni quatuor progymnasmata, *fabulas*, *sententias*, *chrias*: nam *methodologia* chriae spe-

cies est) denique *narratiunculas* poéticas. nam, ut scribit *Tranquillus*, olim grammatici primas rhetoricæ institutiones pueris tradebant, ne illi ad rhetoricum jejuni & aridi venirent. *Turneb.*

1 Igitur